

Klímacsúcs: *még van, aki forrón szereti?*

Faragó Tibor, c. egyetemi tanár, Tibor_Farago@t-online.hu

Új időszámítás indul 2020-tól a nemzetközi klímapolitikában az öt évvel korábban Párizsban elfogadott megállapodás végrehajtásának megkezdésével. **Az eddigiéknél hatékonyabb kibocsátáscsökkentési és alkalmazkodási lehetőségekről 2019 szeptemberében csúcstalálkozót tartottak, de a vállalatok összességében továbbra is elégtelenek e veszélyes folyamat megállítására.**

Az ENSZ-főtitkár azt kérte a klímacsúcs résztvevőitől, hogy nyilatkozzanak, vállalják-e a dekarbonizációt 2050-ig és addig is a kibocsátások jelentős csökkentését. Ez hozzájárulna a 2015. évi Párizsi Megállapodás céljainak teljesítéséhez, miszerint: mihamarabb véget kell vetni az éghajlati rendszerre ható, emberi tevékenységekből eredő légköri kibocsátások növekedésének, majd csak annyi kerülhessen azokból a légkörbe, amennyi onnan való kikerülése, megkötése is biztosítható. Ezáltal kell elérni, hogy a globális felszíni átlaghőmérséklet emelkedése – a súlyos következmények elkerülése érdekében – jóval két fok alatt maradjon, de lehetőleg a másfél fokot se haladja meg. A csúcstalálkozón tett bejelentéseket ahhoz képest lehet megítélni, hogy miként erősödött meg a tudományos bizonyosság e veszélyes folyamatról és mi történt vagy nem történt eddig ennek megfékezésére.

Tudomány és politika

Az éghajlatváltozással foglalkozó kormányközi testület első értékelését 1990-ben tették közzé. Eszerint az éghajlati rendszer, az ok-okozati összefüggések pontosabb megértéséhez további kutatásokra van szükség, de már az addigi megfigyelési adatok és modellszámítások alapján is, e téren a gyors változásokért növekvő mértékben mi magunk felelünk. Ennek nyomán határozott úgy az ENSZ-közgyűlés, hogy ki kell dolgozni egy nemzetközi éghajlatvédelmi egyezményt.

Eddig öt átfogó, tudományos vizsgálatokra támaszkodó jelentés és négy nemzetközi megállapodás készült. Mégis az üvegházhatású gázok emberi tevékenységekből eredő kibocsátásának, légköri mennyiségének, akárcsak a felszíni átlaghőmérsékletnek a trendje lankadatlanul emelkedik. Pedig már az 1992-ben elfogadott Éghajlatváltozási Keretegyezmény célkitűzése alapján is e gázok légköri koncentrációjának növekedését mielőbb meg kell állítani. E nélkül sem az ökológiai rendszerek, sem a társadalmak nem lesznek képesek alkalmazkodni a változó környezeti feltételekhez.

⁺ A szerzői változat szövege.

A kialakult helyzetért a fejlett országok felelőssége jóval nagyobb, hiszen sokkal előbb kezdték az iparosítást és a fosszilis tüzelőanyagok mind szélesebb körű felhasználását. A szén-dioxid a kibocsátását követően pedig akár egy évszázadig is a légkörben maradhat és emiatt mennyisége ott felhalmozódik. E történelmi időtávú eltérésekre hivatkozik az egyezmény és az öt évvel később jóváhagyott Kiotói Jegyzőkönyve is. Így mindkét megállapodásban csak a fejlettek vállalták kibocsátásaik visszafogását előbb 2000. évi, majd átlagosan 5 százalékos csökkentést 2012. évi határidővel.

Közös felelőség

A világot e téren (is) kettéosztó megközelítés véget ért, amikor a kötelezettségek szigorításáról volt szó a 2012-ben Dohában megtartott találkozón. Az ott jóváhagyott, de hatályba nem lépett jogi eszköz alapján már csak a fejlettek egy része vállalt kibocsátás-csökkentést, köztük az EU-tagok együtt 20%-os mértékűt 1990-hez képest. Több nagy kibocsátó – Kanada, Japán, Oroszország, USA – ebből kimaradt. Elvárták, hogy a gyors gazdasági növekedésű fejlődő országok is vállalásokat tegyenek. Éves szinten már akkor a kínai kibocsátások voltak a legmagasabbak. De a történelmi távú felelőség alapján, azaz az elmúlt több, mint százéves időszakra összesített kibocsátások szerint a sorrend még változatlan: az USA-érték a kínai duplája. Ennél is kényesebb etikai kérdés, hogy az egy lakosra számított szén-dioxid kibocsátásban bár csökken a különbség, de a fent említett fejlett országok értékei még most is a legmagasabbak között vannak.

Ebben az ügyben eltérő, de fokozatosan változó mértékben és módon minden ország érintett, ezért felelőssége arányában kell kivennie részét a megoldásban. Ennek tudomásulvétele tette lehetővé 2015-ben a Párizsi Megállapodás jóváhagyását, mely már minden ország részvételét feltételezi 2020-tól a globális kibocsátásnövekedés megállításában és az alkalmazkodásban. A konszenzus súlyos kompromisszumok árán jöhetett létre: semmi sem utal arra, hogy az egyes országcsoportoknak mennyivel és milyen ütemben kellene mérsékelniük környezetterhelő tevékenységüket; ezt az országok saját maguk határozzák meg. Márpedig a terveik maradéktalan betartása esetén is a változás messze túllépheti a megállapodásban foglalt hőmérsékleti határértékeket. Ennek elkerülése csak úgy lehetséges, ha globális szinten néhány évtizeden belül teljesül a dekarbonizáció.

Elkötelezettek és kételkedők

Az EU-tagállamok megegyeztek a legalább 40 százalékos kibocsátás-csökkentésről 2030-ig és ehhez az energiahatékonyság és a megújuló energiahordozók arányának növeléséről is. A teljes dekarbonizációról azonban nem alakult ki egyetértés. A mostani klímacsúcson így a finn, a portugál, a szlovák elnök, a belga, a dán, a német, az olasz, a svéd kormányfő jelentett be nemzeti célként „nettó nulla kibocsátást” 2050-es vagy korábbi határidővel és néhányan egy „félidős”, 2030-ig teljesítendő legalább 45-55%-os célt is. A karbon-semlegesség eléréséről szólt a következő klímátárgyalási fordulót fogadó

Chile elnöke is. Erről mások óvatosabban fogalmaztak vagy inkább néhány konkrét kibocsátás-csökkentési ágazati eredményt, célt emeltek ki, mint a francia és a magyar köztársasági elnök, a kínai elnök képviselője, az indiai vagy az új-zélandi miniszterelnök. A fejlett országok részéről többen lényegesen megemelték a hozzájárulásukat a sérülékeny fejlődő országokat támogató pénzügyi alaphoz. E támogatás lényeges a mintegy negyven kis fejlődő szigetországnak is, amelyek nagy része – Barbados, Maldív Köztársaság és mások – a tengerszint-emelkedés és a mind szélsőségesebb környezeti hatások miatt létében fenyegetett.

Szólni kell azokról, akiknek e globális éghajlatváltozással vagy „csak” annak jelentőségével szemben voltak vagy maradtak kételyeik. A legváltozékonyabb álláspont talán a brit miniszterelnöké: volt, hogy klímaszkeptikusokkal, máskor részben klímavédőkkel azonosult, de ezúttal klímatudatos szerepben dekarbonizációt ígért 2050-ig. Az USA elnöke megjelent e csúcstalálkozón, de nem akart nyilatkozni, hiszen eddig következetesen elvetette, hogy emberi beavatkozás miatt változna az éghajlat. Élesen szemben állt ezzel a Maine szövetségi állam kormányzója által képviselt ambiciózus klímapolitika és a 2045-ig elérendő karbonsemlegesség. Az orosz elnök is többször hangot adott kételyeinek, de feltehetően politikai és gazdasági megfontolásból döntött a Párizsi Megállapodáshoz való csatlakozásról, amit a miniszterelnök-helyettes jelentett be bármilyen konkrét cél említése nélkül. Szót kapott a török elnök, bár hazája a mai napig nem részese az említett megállapodásnak. Ausztrália vagy Brazília képviselőinek e találkozó programjából való kimaradása jelezte, hogy jelenlegi politikai vezetésük lényegesen kisebb jelentőséget tulajdonít a klímapolitikanak, annak ellenére, hogy náluk is „forrósodik” az éghajlat, aminek mind több szélsőséges jele is van.

Kifuthatunk az időből

A pontosabb megfigyeléseknek, tudományos módszereknek köszönhetően sokkal részletesebb ismereteink lettek a környezetről, az éghajlati rendszerről is, ezek változásáról, lehetséges jövőbeli állapotáról, a változás természeti és emberi okairól, társadalmi és gazdasági hatásairól. E tágabb összefüggésekről volt szó a klímacsúcsot követő fenntartható fejlődési csúcstalálkozón, ezzel is jelezve, hogy a „klímaprobléma” nincs önmagában és nem oldható meg különálló módon.

Az elmúlt évtizedekben megannyi megállapodás, program készült és csúcstalálkozó volt a nem fenntartható folyamatokról, azok sorában a globális éghajlatváltozásról, de a gondok java nemcsak velünk maradt, hanem kritikusabbá vált. A nemzetközi szervezetek újabb jelentéseiből is kitűnt, hogy ha nem sikerül rövid időn belül megfékezni bizonyos globalizálódó, egymással kölcsönhatásban álló és mind veszesebb környezeti és társadalmi folyamatokat, akkor szembe kell nézni a még komolyabb következményekkel. Emiatt is volt helyénvaló az ENSZ-főtitkár sommás felhívása: e problémákat mi okoztuk és nekünk is kell megoldanunk azokat.